

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії і екології
Кафедра соціально-економічної географії**

Херсонський відділ українського географічного товариства

**Інститут географії Національної академії наук України
Українське географічне товариство
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Щецинський університет (Польща)**

**МАТЕРІАЛИ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)**

**«РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ:
ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ
ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ»**

3-4 жовтня 2019 р.

**Херсон
Видавничий дім «Гельветика»
2019**

Затверджено відповідно до рішення
вченої ради Херсонського державного університету.
Протокол № 3 від 30.09.2019 р.

Редакційна колегія:

Барановський М. – доктор географічних наук, професор
Гукалова І. – доктор географічних наук, старший науковий співробітник;
Мальчикова Д. – доктор географічних наук, доцент;
Маруниак Є. – доктор географічних наук, старший науковий співробітник;
Пилипенко І. – доктор географічних наук, доцент (голова редакційної колегії);
Руденко Л. – доктор географічних наук, професор, академік НАН України;
Топчієв О. – доктор географічних наук, професор;
Чаплінський П. – доктор географічних наук, професор;
Нападовська Г. – відповідальний секретар.

Рецензенти:

З.В. Філончук – кандидат педагогічних наук, завідувач навчально-методичної лабораторії географії та економіки КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»;
С.Г. Кіріяк – кандидат географічних наук, директор Херсонського гідрометеорологічного технікуму.

Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Херсон, 3-4 жовтня 2019 р. / За заг. ред. І. Пилипенка, Д. Мальчикової. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 276 с.

ISBN 978-966-916-913-6

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на VIII Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (з міжнародною участю), яка відбулась у Херсонському державному університеті 3-4 жовтня 2019 р.

Опубліковані результати суспільно-географічних, природничих, геоекологічних досліджень, які висвітлюють різноманіття України в контексті постановки проблем регіонального розвитку та пошуку шляхів їх вирішення. Викладені досліджені в галузі методики викладання природничих і географічних дисциплін. Для науковців, аспірантів, студентів, вчителів та всіх, хто цікавиться проблемами регіонального розвитку.

УДК 913(477)(063)

ISBN 978-966-916-913-6

© Факультет біології, географії і екології
Херсонського державного університету, 2019

ЗМІСТ

В. Osóch, O. Czapska The western pomerania concept of traditional product routes.....	10
І.А. Арсененко, І.А. Донець, О.З. Байтеряков, А.О. Курдельчук Проблеми та перспективи розвитку фестивального туризму в Україні	13
І.А. Арсененко, Л.М. Донченко, Г.О. Тарасова, В.О. Боровик Функціональні аспекти розвитку курорту «Бердянськ»	15
І.А. Арсененко, О.М. Левада, Ц.В. Кирієнко, В.М. Іванова Проблеми та перспективи розвитку етнографічного туризму в Запорізькому Приазов'ї	18
О.О. Афоніна Вплив процесів заміщення на трудові ресурси Чернігівської області	20
О.Б. Багмет Оцінювання антропогенної трансформації рельєфу	23
М.О. Барановський Трансформація ринку праці старопромислових регіонів (на прикладі Донецької області).....	26
О.А. Бездухов Застосування кластерного підходу до дослідження розподілення твердих побутових відходів (на прикладі Чернігівської області)	28
В.В. Безуглий, З.В. Бойко Сучасні демографічні трансформації в агломераціях Дніпропетровщини... ..	31
Н.В. Бєлоусова, М.П. Стецюк, Т.А. Левковська, А.С. Лугова Проблеми незаконної забудови міст України на прикладі міста Києва та шляхи їх вирішення	34
М.Д. Бикова, В.Г. Щабельська Виробничі території Києва: напрями і проблеми розвитку в трансформаційний період	36
Л.М. Богасьорова Вплив трансформаційних процесів сільськогосподарського виробництва на розвиток ОГН	39
В.С. Богасьорова Суспільно-географічний аналіз виробництва сільськогосподарської продукції різними формами господарювання	41
Ю.В. Бондар Гирлова область Дніпра в умовах антропогенної трансформації	43
С.Д. Бранн, О.Л. Дронова, Л.Г. Руденко Зміни життя і діяльності української географічної спільноти в результаті вторгнення військових формувань Росії в Україну.....	46

фестивалів мають також і вагоме значення для збереження культурної спадщини українського народу. Саме вони є найважливішими чинниками становлення України в світі як держави з високорозвиненою культурою, традиційним і сучасним мистецтвом. За роки незалежності ці фестивалі стали візитними картками нашої країни у світі і суттєвим чинником залучення потоків іноземних туристів і екскурсантів.

Багато міст України проводять тематичні фестивалі та свята, які є «візитною картою» міст і її регіонів. При цьому важливо відзначити, що значна частина фестивалів, які проводяться в Україні мають сталий розвиток.

Політична нестабільність і кризові явища в економіці країни протягом останніх років негативно позначилися на можливості проведення деяких фестивалів, що змушує перенесення часу або місць їх проведення. Це суттєво знижує якісний рівень проведення культурно-мистецьких заходів, їх фінансове та матеріальне забезпечення.

Необхідно зазначити про відсутність в Україні єдиного функціонального центру розвитку фестивального туризму, який би виконував координаційну діяльність всього фестивального руху країни. Так, наприклад одночасно в регіоні може проходити від 3 до 5 етнічних фестивалів або рок-фестивалів, а в іншому жодного. Також, на проведення фестивальних заходів у різних регіонах України впливає сезонність, майже 60 % фестивалів різного тематичного спрямування проводяться влітку або на початку осені, на які звичайному туристові не можливо потрапити одночасно.

Важливою проблемою розвитку фестивального туризму в Україні є недосконалий стан розвитку туристичної інфраструктури, оскільки у певній кількості населених пунктів, в яких проходять тематичні фестивалі, може не вистачити закладів для розміщення відвідувачів (сільська місцевість), напруги в електромережі для виконання сучасних технічних вимог, місць для паркування транспортних засобів, послуг мережі зв'язку, банкоматів та ін. Всі ці важливі питання потребують їх вирішення на державному рівні. В Україні як на державному, так і регіональному рівнях необхідно прискореними темпами розвивати фестивальний туризм, оскільки це буде сприяти: розширенню культурних контактів з різними країнами для «знайомства культур»; подальшому економічному розвитку регіонів у межах яких проходять свята або інша подія.

На наш погляд, ще одним із важливих чинників, який би позитивно вплинув на подальший розвиток як фестивального туризму, так і інших видів туристичної діяльності в Україні необхідно створення календаря туристичних подій на державному рівні.

Сьогодні ми можемо констатувати, що на державному рівні відсутня належна підтримка для розвитку фестивального туризму, не розроблено загальні маркетингові заходи для просування українського фестивального туризму на світовий туристичний ринок, що обмежує їх відвідування широкою спільнотою і недостатньо використовується у туристичній діяльності. Організація та проведення фестивалів залежить від матеріальної та фінансової забезпеченості регіонів України, креативності їх організаторів.

Отже, для розвитку економіки та господарського комплексу регіонів України фестивальний туризм виконує важливе значення тому що сприяє:

- зміцненню взаєморозуміння, культурного обміну, міжнародній дружбі і співпраці;
- збагаченню та розвитку мистецтва, здійсненню бажання демонструвати його широким верствам суспільства;
- відновленню багатим традиціям пласту культурної спадщини;
- збільшенню доходів місцевого населення;
- створенню нових робочих місць;
- розвитку галузей господарства, орієнтованих на виробництво туристичних послуг;
- розвитку виробничої і соціальної інфраструктури в місцях проведення фестивалів;
- створенню позитивного іміджу та здійсненню туристичної промоції регіону чи країни;
- збільшенню валютних надходжень до бюджетів регіонів чи країни загалом.

Тому вдосконалення будь-якої з цих складових створить позитивний ефект для збільшення кількості відвідувачів до регіонів проведення фестивальних заходів. Постійне збільшення частки фестивального туризму в структурі індустрії національного та міжнародного туризму, саме його розвиток необхідно визначити як першочергові завдання загальнодержавного плану для подальшого розвитку туристичної галузі в Україні.

*І.А. Арсененко, Л.М. Донченко, Г.О. Тарасова, В.О. Боровик
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
irina_arsenenro@ukr.net*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУОРТУ «БЕРДЯНСЬК»

За тим, яке значення надається суспільством відновленню фізичних сил, а також всебічному розвитку людини, можна судити про стан його розвитку. Одним з важливих показників рівня розвитку суспільства є туристична діяльність.

Сьогодні в Україні відбуваються конструктивні перетворення, у світлі яких саме людині приділяється більше уваги, і як наслідок цього задоволенню її туристичних потреб. Найбільш оптимальні місця для організації туристичної діяльності, відпочинку та оздоровленню людини формуються і концентруються у теплих мальовничих районах на узбережжі морів. До таких туристичних місць належить кліматичний і бальнеогрязьовий курорт «Бердянськ», розташований в межах Запорізької області на узбережжі Азовського моря, в східній частині Бердянської затоки. Перша грязелікарня в Бердянську з'явилася в 1902 році. Цей рік вважають офіційною датою заснування курорту. У 2005 р. президент України Кучма Л. підписав Закон України «Про оголошення природних територій міста

Бердянська Запорізької області курортом державного значення – курортом Бердянськ» (від 11 січня 2005 р. № 2305)

Сприятливе місцезрештування та кліматичні умови, наявність природних лікувальних чинників дозволяють щорічно оздоровлювати на існуючих потужностях курорту до 60 тис. осіб за рік. А введення в експлуатацію нових 3-4 тис. ліжок із підняттям рівня сервісу до світових стандартів, навіть із урахуванням сезонності, може забезпечити додатково населення двома тисячами робочих місць, і у 2-3 рази збільшити надходження коштів до місцевого бюджету.

Ще у 90-х роках ХХ сторіччя англійська консалтингова фірма «Куперз і Лайбранд» у межах виконання бізнес-плану за проектом «Комплексний розвиток Запорізької зони узбережжя Азовського моря» прийшла до висновку, що регіон Азовського моря, з його сприятливими кліматичними, бальнеологічними умовами, має значний потенціал для оздоровлення внутрішнього ринку у туристичному попиті на бальнеогрязелікування. В майбутньому цей регіон може скласти конкуренцію альтернативним курортам на Чорному морі в Одесі, Криму, Грузії.

Унікальність курорту обумовлена його географічним положенням: розташування в степовій зоні на північному березі Азовського моря сприяє формуванню таких кліматичних умов, які поєднують властивості прогрітого степового повітря з морськими бризами і надають можливість здійснювати кліматолікування, а наявність лікувальних грязей сульфідно-ілового типу і хлоридно-натрієвих та йодобромних мінеральних вод сприяють здійсненню бальнеогрязелікування.

Мінеральна вода «Бердянська» середньої мінералізації (3-5 г/л), за складом слаболужна, хлоридно-натрієва і подібна до міргородської мінеральної водою. Її застосовують всередину при шлунково-кишкових захворюваннях (ентероколітах, атонічних колітах, хронічних гастритах і панкреатитах), захворюваннях печінки, жовчного міхура (дискінезії і ін.).

Бердянські йодобромні води високої мінералізації (12-60 г/л) в основному використовуються для ванн. Вони мають протиналергічні та протизапальні властивості.

Найбільш ефективні лікувальні властивості має хлоридно-натрієва вода, яку традиційно використовують для лікування органів дихання, шкірних, гінекологічних захворювань, захворювань периферійної та центральної нервових систем, ендокринної системи, порушень обміну речовин тощо.

Унікальні лікувальні властивості мають рапа та грязі озер Червоне та Велике. Хімічні та біологічно активні речовини, які знаходяться у грязі, виявляють терапевтичний вплив при захворюваннях опорно-рухового апарату (артритах, остеохондрозах, спонділізах і ін.), периферійної нервової системи, статевої системи. Лікувальна грязь застосовується у вигляді різних аплікацій, тампонів, входить в багато процедури (електрогрязелікування і ін.). За своїми лікувальними властивостями мулові сульфідні грязі, що видобуваються з дна місцевих соляних озер і лиманів, не поступаються лікувальним грязям таких курортів як Саки, Слав'янськ, Одеса.

Суттєвою екологічною проблемою є збереження лікувальної грязі в озері Великому, яке розташоване у прибережному районі з низьким рівнем

благоустрою, який призводить до того, що весь поверхневий стік з цього району виводиться в море через озеро без очищення. Це призводить до забруднення та розпріснення лікувального озера, накопиченню в ньому хлороорганічних сполучень, пестицидів, тяжких металів. Для раціонального використання природних лікувальних ресурсів, захисту від забруднення, розробки єдиної екологічної політики доцільно створення ще одного аквапарку, який об'єднує території ландшафтного заказника, розташованого в нижній частині Бердянської коси заказника «Заплава реки Берда» на північно-східній околиці м. Бердянська і пролягаючого вздовж берега моря вздовж оз. Велике до заплави річки Берда, Бердянської коси, курорту «Бердянськ».

При раціональному використанні запасів мінеральних вод та лікувальних грязей курорту «Бердянськ» можна вважати практично невичерпними.

Для захисту лікувальних природних чинників від забруднення та виснаження Постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1092 затверджено «Режим округу і зон санітарної охорони курорту «Бердянськ». Округ санітарної охорони складається із трьох зон санітарного режиму [1].

Перша зона – зона суворого режиму, до якої входить вся 100-метрова зона узбережжя від урізу води третього пляжу по всій території Бердянської коси, яка закінчується біля гирла річки Берди, та озер з лікувальними грязями (Великого, Середнього, Червоного, Малого) і охоронні зони свердловин мінеральної води санаторіїв «Бердянськ» і «Лазурний».

Друга зона – зона обмежень поширюється на територію, з якої у місце виходу на поверхню мінеральних вод або в озера з лікувальними грязями (Велике, Середнє, Червоне, Мале), стікають поверхневі та ґрунтові води, а також територію, на якій розміщені санаторно-курортні заклади та заклади відпочинку, і територію, призначену для їх будівництва згідно з генеральним планом, нижня частина міста, район Колонія, ближні Макотри.

Третя зона – зона спостережень – охоплює всю територію міста до сел Нововасилівка, Старопетрівка, Новоперівка, Куліково, Азовське. Дія зони спостережень поширюється на територію формування і використання гідромінеральних ресурсів, лісові насадження навколо курорту, а також територію, господарське використання яких без дотримання встановлених для округу санітарної охорони правил може несприятливо впливати на гідрогеологічний режим родовищ мінеральних вод і лікувальних грязей, ландшафтно-кліматичні умови курорту, його природні та лікувальні ресурси.

Однак низький рівень благоустрою і інженерного обладнання, відсутність зелених насаджень загального користування (в тому числі і на Бердянській косі), наявність житла і господарських споруджень в межах курортної зони, низький рівень сервісу, недостатній розвиток інфраструктури, незадовільний моніторинг за екологічним станом курорту роблять цей район не привабливим для іноземних туристів та інвесторів. Для того щоб розвиток курорту «Бердянськ» був економічно ефективним необхідно інвестувати кошти в розвиток інфраструктури, культурно-житлове обслуговування, сервіс, провести благоустрій житлового фонду і території курорту, проводити

екологічні заходи спрямовані на збереження та відновлення природного середовища.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1092 «Режим округу і зон санітарної охорони курорту «Бердянськ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2010-n>

І.А. Арсененко, О.М. Левада, Ц.В. Кириєнко, В.М. Іванова
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
irina_arsenenro@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКОМУ ПРИАЗОВ'І

Розвиток туризму в Україні, є одним з перспективних напрямів економіки та культури. Серед одних з провідних видів визнано етнографічний туризм – специфічний вид туристичної діяльності, що вимагає делікатного підходу, оскільки зачіпає міжетнічні відносини, культуру народів, залучення культурно-історичних та природних пам'яток. Етнографічний туризм спрямований на ознайомлення з етнографічними особливостями, пізнання і вивчення культури, архітектури, побуту, кустарних промислів, народних звичаїв того чи іншого народу (етносу), який проживає або проживав на певній території країни в гармонії з навколишнім природним середовищем [4].

Підґрунтям для розвитку етнографічного туризму є туристичний потенціал, складовими якого є туристичні етнографічні об'єкти (культурно-історичні об'єкти які містять інформацію про етнічні прояви, традиції, культуру тощо).

До туристичних етнографічних об'єктів відносяться пам'ятки архітектури, культові споруди, традиційні поселення, кладовища, побутові об'єкти, етнографічні музеї, а також природно-географічні об'єкти і явища, в т.ч. території та об'єкти природно-заповідного фонду. На основі залучення даних об'єктів здійснюється організація етнографічних туристичних маршрутів.

Провідні позиції щодо розвитку етнографічного туризму в Україні займають Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька, Полтавська, Рівненська області, а також коліска Запорізького козацтва – Запорізька область. В межах Запорізької області значний туристичний потенціал для організації етнографічних турів належить Запорізькому Приазов'ю, яке знаходиться на півдні області, омивається Азовським морем. Охоплює територію Бердянського, Мелітопольського, Приазовського, Приморського та Якимівського адміністративних районів, займає площу 8,9 тис. км². Чисельність населення складає 454,9 тис. осіб [3].

На території Запорізького Приазов'я представлено різноманітний національний склад населення. Особливістю регіону є, крім трьох основних груп (українці, росіяни і болгари), проживання великої кількості малих етнічних груп таких як німці, меноніти, молокани, албанці, чехи, вірмени, азербайджанці, корейці, чуваші, удмурти, адигейці і багато інших. Тільки в м. Мелітополі проживає понад 93 національностей, де функціонують національні спільноти.

Структура туристичного господарства Запорізького Приазов'я нараховує майже 400 пізнавально-туристичних закладів.

Серед пізнавально-туристичних закладів особливе значення для розвитку етнографічного туризму, організації етнографічних турів і проведення тематичних етнографічних екскурсійних програм мають 37 туристичних підприємств (туроператорів та турагентів).

Функціональна діяльність 360 закладів культури та мистецтва, спрямована на розвиток культури всіх національних спільнот, що проживають на території регіону, пізнавальну діяльність туристів і екскурсантів [2].

Генеруючою складовою організації етнографічного туризму в межах Запорізького Приазов'я є культурно-історичний потенціал, який охоплює культурно-історичні ресурси і все соціокультурне середовище з традиціями і звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності.

У Запорізькому Приазов'ї, на державному обліку налічується понад 2000 одиниць культурно-історичних ресурсів, до яких відносяться пам'ятки археології, історії, монументального мистецтва, науки і техніки. Крім цього, два населених пункти Запорізького Приазов'я – м. Бердянськ та м. Мелітополь занесені до списку історичних населених пунктів України [1].

Значний інтерес у туристів і екскурсантів при здійсненні етнографічної туристичної діяльності в Запорізькому Приазов'ї викликає відвідування природно-культурних ансамблів, які знайомлять з конкретними етносами, особливостями природокористування та взаємодії з навколишнім середовищем, і перш за все з територіями і об'єктами ПЗФ. Загальна їх кількість у регіоні дослідження, становить 108 одиниць, серед яких 13 мають статус державного значення і 95 місцевого значення [1].

Все вище наведене становить значний інтерес для розвитку етнографічного туризму в містах та селах Запорізького Приазов'я, планування етнографічних туристичних маршрутів, проведенням оглядових і тематичних екскурсій, а тим самим привабленням туристів та екскурсантів.

Основними проблемами розвитку етнографічного туризму в Запорізькому Приазов'ї є: недостатній рівень розвитку інфраструктури і насамперед транспортної; недоступність через кризовий стан певних об'єктів показу етнографічного туризму, необхідність здійснення їх реконструкції; демографічна ситуація в регіоні (вимирання етнічних груп, вимирання сіл); недосконалість державного регулювання туристичного бізнесу і туристичних потоків, за участю різних категорій відвідувачів, їх вікових особливостей і освіти; професійна підготовка кадрів туристичного супроводу та сучасна система організації етнографічних турів.